

Ana Šverko

Institut za povijest umjetnosti,
Centar Cvito Fisković

DOI:
10.17685/Peristil.61.14

Gustavo Giovannoni

Spomenici i ambijenti

S talijanskoga preveli
Marko Špikić i Ana Vukadin

Priredio i bilješkama popratio
Marko Špikić

Biblioteka: PARNAS.
Niz Likovna umjetnost

Zagreb, 2018.
295 str.

Izdavač:
Matica hrvatska

ISBN 978-953-341-106-4

foto: DPUH

U službi zaštite i budućnosti konzervatorske misli

Poznavanje povijesti razvoja konzervatorske teorije nužan je preduvjet za nimalo lako trasiranje ove iznimno složene discipline koja se bavi kolektivnom baštinom, za kontinuitet konzervatorske misli i za odgovornu konzervatorsku praksu. Ta veoma spora, ireverzibilna aktivnost dodatno je izložena izazovima u doba današnjeg ubrzanog urbanog razvoja. No, bez obzira na vremenske okolnosti, uvijek se bavimo istom baštinom. „U spomenicima se nalazi čitava složenost Povijesti, kao i čitava složenost Umjetnosti i Tehnike: čitav jedan svijet koji bi se teško mogao natjerati u

okvire pravilne i uređene rasprave“, piše Gustavo Giovannoni 1912. godine rečenicu koja jednako vrijedi i danas.

Ma koliko god vješto i temeljito interpretirali neku teoriju, susret s izvornim tekstom daje nam nezamjenjivu mogućnost istinskog kreativnog i kritičkog čitanja. Upravo to iskustvo pruža nam deset antologijskih tekstova Gustava Giovannonija, jednog od protagonista razvoja konzervatorske teorije kroz prvu polovinu 20. stoljeća, objedinjenih u novoizšloj knjizi pod naslovom *Spomenici i ambijenti* koju je priredio dr. Marko Špikić.

Knjiga je objavljena u izdanju Matice hrvatske u biblioteci Parnas i uz Giovannonijeve odabrane eseje pisane u razdoblju od 1903. do 1944. godine, koje su preveli Marko Špikić i Ana Vukadin, priređivač nam je podario i iscrpan, izvanredan portret Giovannonija u kontekstu njegova djelovanja i kasnije recepcije.

Giovannonijevo konzervatorsko-restauratorsko djelovanje nesumnjivo su odredile specifične okolnosti u kojima je odrastao. Gustavo Givannoni (1873.-1947.) rođen u Rimu, prijestolnici novoujedinjene Italije, odrastao je u gradu koji je proživljavao iznimne urbanističke i društvene promjene. Arheološka istraživanja i prezentacija Rimskog foruma s jedne strane, i nagla nova izgradnja na nenaseljenim brežuljcima s druge, nužno praćena špekulacijama zemljištem, zahtijevale su pratnju regulacijskim planovima koje nije bilo moguće donijeti tako brzo.

U samoj konzervatorskoj disciplini bilo je to doba dominacije dva oprečna pristupa graditeljskoj baštini. Viollet-le-Duc, istraživač-praktičar, zagovarao je ekstenzivno restauriranje restitucijom i rekonstrukcijom cjelovitog spomenika, temeljenom na istraživanju na terenu, dok je John Ruskin valorizirao autentičnu ljepotu netaknutih ruševina. David Spurr nalazi korijen različitosti tih dviju estetika (s jedne strane praktičara, a s druge teoretičara), u opoziciji između alegorije i simbola, generalno svojstvene umjetnosti 19. stoljeća. No, u Giovannonijevo se doba formira i treći, moderni princip, a to je restauriranje inovacijom, prema kojem se na sačuvane dijelove spomenika nastavlja suvremene forme. U međuprostor između tih pristupa ulazi Giovannoni, istodobno inventivan i konzervativan. I tu počinje ljepota i aktualnost čitanja njegovih rasprava, koje zagovaraju strpljiv, znanstveni pristup spomeniku ne zaboravljajući pritom ambijent i kontekst.

Govoreći o profesiji restauratora, on piše: „Restaurator svoje umijeće ne obavlja letimice, već promatranjem, tihim i strpljivim radom, analitičkim i potanko organiziranim proučavanjem i poniznim samoodricanjem, koje ga potiče da sebe posveti restauriranju i da ga drži stvorenim radi spomenika, a ne radi restauratora. Malo je tako teških zadataka poput onih koje su njemu povjerene, jer pogreške koje se čine u restauriranju ostaju, stalne i neizmjenjive, krivotvoreći koncept koji nam ne pripada te gotovo i same stječući spomenički karakter. Stoga bi možda pokatkad, u složenijim slučajevima, ovu jedinu osobu, ovog

idealnog restauratora s više duša (...) zapravo trebalo nadomjestiti ili mu pomoć pružiti više osoba te ustanoviti, kako se to izvrsno učinilo u Mlecima, povjerenstvo za restauriranje.“

I sam je Giovannoni imao široku naobrazbu. Inženjerskoj diplomi i onoj Više škole za javnu higijenu, Giovannoni je dogradio humanističku komponentu pohađajući dvije godine predavanja Adolfa Venturija o srednjovjekovnoj i modernoj umjetnosti na Školi za specijalizaciju pri Rimskom sveučilištu, koju je ustanovio sam Venturi. Posvećen pedagoškom radu, Giovannoni je kreirao visokoškolski program za „integralnog arhitekta“, koji sjedinjuje tehničko i humanističko obrazovanje s programima crtanja i oblikovanja s akademija likovnih umjetnosti.

Ono što je danas naročito aktualno odnos je spomenika i ambijenta u kojemu se nalazi. Giovannoni intrigira isticanjem značaja analize i očuvanja autentičnih kvaliteta tog odnosa, važnosti vizura i svjetla za iskustvo spomenika u ambijentu, promatranje „iznutra prema vani“ i obratno. Giovannonijev tekst posvećen spomeničkom ambijentu iz 1918. (u knjizi se donosi nadopunjena verzija objavljena 1929. godine), jedan je od temelja pristupu gradovima kao složenim umjetničkim djelima u Italiji, i generalno vjerojatno najutjecajniji njegov rad. Djelovao je u dva ekstremna razdoblja u smislu odnosa prema baštini: nekritičnih purifikacija svojstvenih Mussolinijevom totalitarizmu, a zatim i dominacije suvremenog izričaja svojstvenog modernističkom pokretu; i u oba se odupirao onom što je doživljavao kao prijetnju ambijentalizmu.

No, danas ne živimo samo u vrijeme u kojemu se od svih angažiranih struka traži senzibilitet prema očuvanju ambijenta. Pristupima između kojih je balansirao Giovannoni, a koji su i dalje prisutni u svakoj raspravi o zahvatu na spomeniku: Viollet-le-Duca, Ruskina ili pak nastavljanja na postojeću formom suvremenom, danas se nadodaje i naredni pristup, a to je interveniranje na spomenicima putem novih medija, projektiranjem koje je naglašeno programatsko za razliku od formalnog pristupa, čime se teorija konzervacije iz okvira uže konzervatorske struke širi na poznavanje djela autora poput arhitekta Rema Koolhaasa, koji svojim tekstovima problematizira odnos prema postojećoj arhitekturi kao ključno pitanje budućnosti izgrađenog svijeta i pomiče fokus arhitektonske struke s promišljanja stvaranja novih formi na razmišljanje o adaptaciji onih postojećih.

No, kao što djelovanje na graditeljsku baštinu, bilo formom, bilo programom, nije moguće bez dobrog poznavanja samog spomenika kojim se bavimo, tako niti ispravan odabir teorijskog pristupa nije moguć bez dobrog poznavanja povijesti konzervatorske discipline. Stoga je ovom knjigom dr. Špikić još jednom zadužio hrvatsku konzervaciju. Sustavnim pisanjem i prevodenjem stvara bazu znanja o povijesti konzervacije koja je ishodište stručnog skrupuloznog djelovanja. Kao profesor obrazuje generacije studenata učeći ih kritičkom promišljanju i onim vječnim kvalitetama dobrog konzervatora, a to je, prije svega, kako je i Giovannoni sam istaknuo, proučavanje spomenika „koje (restauratora) potiče da sebe posveti restauriranju i da ga drži stvorenim radi spomenika, a ne radi restauratora“.

Ova knjiga, brižno opremljena bilješkama i prekrasno prevedena, nezaobilazna je za stručnjake i studente, ali i za svakoga tko brine za baštinu i opstanak naših povijesnih ambijenata. Nadamo se da je knjiga ujedno i začetak novog niza unutar biblioteke Parnas, ovog puta posvećenog konzervaciji, za daljnja djela koja dokazuju da je poznavanje konzervatorske teorije ključ zaštite i budućnosti graditeljske baštine.